

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЦІННІСТЬ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Волошина О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами

Семенюк І. В.

здобувач вищої освіти ступеня магістр,
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна

Актуальність дослідження визначена існуючими запитами суспільства в толерантності як основи гармонійності та конструктивності взаємин між людьми, гуманістичною парадигмою освіти, яка базується на принципах дитиноцентризму. Педагогічну толерантність розглядаємо як професійно важливу якість вчителя, що є невід'ємною складовою його професійно-етичної культури та визначає ефективність його діяльності.

Ключові слова: толерантність, педагогічна толерантність, гуманістична педагогіка, толерантна поведінка.

The relevance of the research is determined by the existing demands of society in tolerance as the basis of harmonious and constructive relations between people, the humanistic paradigm of education, which is based on the principles of child-centrism. We consider pedagogical tolerance as a professionally important quality of a teacher, which is an integral part of his professional and ethical culture and determines the effectiveness of his activity.

Keywords: tolerance, pedagogical tolerance, humanistic pedagogy, tolerant behavior.

Сучасна освіта стверджує право на варіативність, унікальність людського прояву та декларує різноманіття як одне з найважливіших джерел розвитку, а також багатовекторність розуміння світу та самого себе. По суті це є вираженням значення та основних ідей толерантності.

У ракурсі педагогіки це означає визнання вчителем права кожного здобувача освіти приймати самостійне рішення щодо свого життя та власного розвитку. Гуманістична педагогіка стверджує, що унікальність і неповторність людини є основним багатством суспільства. Будь-яке штучне обмеження вільного прояву та розвитку дитини перешкоджає її інтелектуально-творчому розвитку, самореалізації, а отже, в певній мірі негативно позначається на якості людського капіталу суспільства

Слід зазначити, що гармонійна людина толерантна, усвідомлює необхідність пристосовуватися до життя в суспільстві, знаходити ефектив-

ні засоби взаємодії в соціумі. Можна стверджувати, що толерантність є ядром моральної культури особистості, показником та мірою соціально значущого рівня розвитку людини. Толерантність проявляється у знаннях, вміннях, навичках, компетентностях, необхідних людям у повсякденному житті та професійної діяльності. Наявність у структурі свідомості особистості толерантної складової зумовлює високий рівень її зрілості. Як свідчать дослідження, існує прямий зв'язок між рівнем прояву толерантності людини та системою її цінностей, які визначають життєвий вибір.

Сучасний стан толерантного виховання характеризується як перехід від інтеріоризації загальнолюдських цінностей, моральних норм і правил до формування здатності самостійного мислення [4].

Безперечно, найважливішою умовою толерантного виховання є дотримання принципової вимоги до його організації, що полягає в повазі до здобувачів освіти як до рівноправних партнерів спільної діяльності («педагогіка співробітництва» за визначенням В. Сухомлинського, «педагогіка партнерства» у трактуванні Нової української школи). Головним прийомом виховання є сприйняття та прийняття людини такою, якою вона є. Це основний фактор ефективної взаємодії учасників освітнього процесу, організації системи оптимальних взаємин.

У гуманітарній освітній парадигмі виховання розуміють як ціннісно-смысловий діалог педагога та школярів, як взаємодію, у процесі якої відбувається становлення людини засобами пізнання та розуміння себе та інших людей. Тільки у процесі спілкування суб'єкт може усвідомлювати свою унікальність, неповторність і те спільне, що об'єднує його з іншими, дозволяє збагатити його самого і зрозуміти цінність людського буття. з цієї позиції діалог є універсальною особливою характеристикою виховання толерантності і передбачає обов'язкову рівність позицій суб'єктів, відмінність їх цінностей, спрямованість на вираження власних думок, на здійснення морального вибору, а також розуміння і прийняття поведінки інших.

Безумовно, становлення особистості є процесом активного саморозвитку, засвоєння культурних цінностей у процесі навчання. Домінуючою умовою є ефективна педагогічна взаємодія, визначальна роль у якій належить педагогу, який виконує найважливішу гуманітарну функцію — формування відносин, які є важливими в процесі організації освіти та виховання дитини (К. Роджерс). Важливим механізмом створення такого освітнього простору є відповідна педагогічна культура та педагогічна етика. Отже, особлива роль у реалізації педагогічних функцій педагога належить його професійно-особистісній позиції.

Толерантність в педагогіці має два аспекти. Перший — це терпимість педагога до емоційно не дуже приємних йому учнів. Саме на формування

вміння бути терпимим має бути спрямована підготовка педагога. Другий аспект — це виховання навичок толерантної поведінки в учнів [3].

Проблема толерантності набуває особливого значення у контексті впровадження інклюзивної освіти, в рамках якої відбувається включення і адаптація дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище [1]. Відтак, одним з основних завдань, що забезпечуватиме толерантні стосунки в інклюзивному закладі, є розробка сучасних підходів до розвитку толерантної самосвідомості, як особистісної, так і професійної, у майбутніх педагогів.

Толерантність є першим щаблем не тільки до запобігання, а й до подолання стереотипів. Діалог, безпосередній контакт — це найкраще джерело інформації про інших, шлях до духовного й культурного зближення, спосіб розв'язання різних проблем. Також це відкритість до спілкування, в основі якого лежить повага до особливостей іншого, його ідентичності. Як демократична цінність, толерантність формується поступово, день за днем. Це складний, тривалий процес, що проходить такі стадії: загальна поінформованість про різноманітність суб'єктів спілкування; формування позитивного уявлення про відмінності інших; спілкування-обмін думками про схожі і відмінні характеристики; домовленість про взаємоповагу до відмінностей та ідентичності (етнічної, соціокультурної, індивідуальної, статевої тощо) інших, визначення принципів та умов спілкування, співробітництва і співіснування; формування ефективних відносин — перехід від етапу пасивності, від простого співіснування до етапу активності, спільної участі, кооперації, взаємодії.

Освіта, з одного боку, повинна розвивати людину як індивіда, а з іншого, формувати людину, яка вміє і бажає співіснувати з іншими людьми, виховувати в молоді гуманні цінності. Освіта є тим соціальним інститутом, в межах якого може формуватися толерантна свідомість і поведінка учнів як через систему виховної роботи, так і через зміст освіти, за допомогою програм, підручників, різних форм організації навчання, які б допомагали розвивати у школярів практичні навички толерантної взаємодії.

Толерантна освіта сприяє також об'єднанню педагогів, які не сприймають ніяких форм агресії в освітніх закладах. Професіоналізм педагогічного спілкування виявляється: в готовності й умінні використовувати наявні знання на практиці, вирішувати безліч педагогічних завдань; у формуванні норм поведінки; готовності до співпраці з учнями, батьками та колегами; в емоційній контактності, що виявляється в чуйності, здатності до співпереживання; у високому рівні емоційної стабільності, прояву педагогічної толерантності в різних конфліктних ситуаціях [5].

Метою розвитку педагогічної освіти є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та

усталених європейських традицій забезпечує процес становлення педагогічних працівників, які здійснюватимуть професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовуватимуть освітню політику як пріоритетну функцію держави, спрямовану на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, конкурентоспроможності на ринку праці.

Основними завданнями розвитку педагогічної освіти є:

- забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога на засадах особистісно-орієнтованої педагогіки;
- приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних працівників до вимог інформаційно-технологічного суспільства та змін, що відбуваються у соціально-економічній, духовній та гуманітарній сфері, у закладах дошкільної та середньої освіти;
- модернізація освітньої діяльності закладів педагогічної освіти на основі інтеграції традиційних та новітніх навчальних технологій, створення нового покоління дидактичних засобів;
- вдосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому;
- активне запровадження неформальної, інформальної освіти з метою створення умов для неперервної освіти педагогічних працівників [2].

Отже, необхідно визнати, що толерантність та її формування є не тільки найважливішою цінністю і стратегічною метою освіти, що реалізується разом із іншими цілями і завданнями, вона є виразником філософії гуманітарної освіти, культури кожної людини і всього суспільства. Як свідчить сучасне життя, саме толерантність стає основою співпраці людей різних культур, цінностей та інтересів, представників різних верств населення, а також основним фактором реалізації прав особистості та її самореалізації у всіх сферах життя.

Список використаних джерел

1. Волошина О. В. Основи корекційної педагогіки. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. 168 с.
2. Гнатовська К. С. Формування толерантності у студентів в умовах сьогодення. *Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки*. 2018. Вип. 14. С. 20–27.
3. Кострубань Р. В. Формування толерантності у майбутніх учителів у процесі гуманітарної підготовки у педагогічних коледжах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2016. 20 с.
4. Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Основи педагогічної майстерності. Практикум : посіб. Вінниця : Твори, 2019. 240 с.
5. Dnitenko N., Voloshyna O. Training of Prospective Teachers of Foreign Language to Work in Inclusive Classes. *Pedagogika*. 2018. № 129. С. 187–200.